

posto il problema di capire che cos'è l'informatica e di come funziona la programmazione. Le procedure di analisi standardizzate sono quelle già pronte sul mercato, nel software commerciale, che pretendono quindi dei dati normalizzati. Chiunque però, con relativamente poca fatica, può scriversi dei programmi di analisi dei dati completamente personalizzati, specialmente al giorno d'oggi, in cui i programmi dedicati alla programmazione (compilatori) e i relativi linguaggi sono diventati incredibilmente facili da usare.

Arriviamo infine all'intervento di Oscar Itzcovich: "Dal mainframe al personal: il computer nella storiografia quantitativa", citando il quale abbiamo aperto questa recensione. Egli ha sostanzialmente affrontato il tema dello sviluppo dei rapporti tra storia quantitativa e computer, dai primi esperimenti di analisi statistica affidati alla macchina, alla nascita dei modelli matematici di simulazione di sistemi complessi applicabili alla ricerca storica, come quelli sviluppati da Oscar Varsavsky. Ha lamentato inoltre, d'accordo con Derosas, un incredibile vuoto culturale nelle facoltà umanistiche, dovuto alla totale assenza di insegnamenti legati all'informatica e alla matematica in generale e alla statistica in particolare. Le parti per noi più interessanti dell'intervento però, sono l'introduzione e la conclusione. Nella prima, egli si dice convinto che lo storico nel suo lavoro sia un conservatore ed è per questo che ha un così cattivo rapporto con la tecnologia. Nella seconda infine, conclude affermando, e su tale affermazione ci troviamo perfettamente d'accordo come sulla precedente, che oramai matematica e informatica sono delle realtà imprescindibili della ricerca storiografica, realtà delle quali è impossibile non tenere debito conto.

Dario Tomasella

Mojca Ravnik: BRATJE - SESTRE - STRNIČI - ZERMANI: DRUŽINA IN SORODSTVO V VASEH V SLOVENSKI ISTRU. Koper, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba Lipa, 1996, 306 strani

Mojca Ravnik, priznana etnologinja in sodelavka Inštituta za slovensko narodopisje Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU v Ljubljani, je objavila številne zanimive etnološke raziskave in prispevke s področja družine in sorodstvenih vezi, zadnja leta pa se je posvetila predvsem Slovenski Istri in njenim etnološkim značilnostim. Skupaj z Zoro Žagar in Fanči Šarf je že leta 1976 objavila študijo Družinsko-sorodstvene zveze: etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja, ki je bil očiten povod za nadaljevanje sicer nekoliko ožje

tematike v magistrski nalogi Sorodstvena skupnost v ljubljanskem predmestju (1978). Sledijo še: Galjevica (1982), Izsledki geografskih raziskav in kulturna dediščina v zaledju koprške občine (1986), Vprašanja o istrskem stavbarstvu (1988), Pravica prve noči (1992), Narodna predaja o dvorcu Buturaj u okolnim zaseocima (1993), nazadnje pa še Terenski pogovori - vir za etnološke in etnolingvistične raziskave (1994).

Avtorica v pričujoči knjigi predstavlja izsledke raziskave družine in sorodstva v vaseh v Slovenski Istri. Osredotočila se je predvsem na raziskovanje zaselkov pod Kraškimi robom in v visokem zaledju, kjer je s pomočjo starejših vaščanov, njihovih spominov in družinskega izročila odkrivala značilnosti in oblike in sestavi družin, skupin sorodnikov in sosesk v istrskih vaseh. V njih je spoznala poglobljene sestavine za razumevanje načina življenja v istrski notranjosti glede družinskih, sorodstvenih in sosedskih odnosov. Obenem se je seznanjala s posameznimi življenjskimi usodami, stavbarstvom, nastankom, razvojem in propadom zaselkov in naselij in izseljevanjem prebivalstva.

Ravnikova že v predgovoru pojasnjuje, da je o hišah in zaselkih, njihovem nastanku, namembnosti in propadu spraševala prebivalce in ljudi v sosesčini praznih hiš. Opisovali so ji zgodovine rodov, kako so se naselili, širili in odselili, tako da je ob stavbah spoznavala družinske rodovnike in življenjske zgodbe posameznikov. Sama dodaja, da se je bolj ukvarjala z družinami in pri tem odkrivala, da se da iz preteklosti, sestave in delovanja družine in sorodstva v nekem kraju razumeti tudi druge pojave v načinu življenja njegovih prebivalcev. Obenem pojasnjuje, da je ravno zaradi tega v Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani začela dolgoročno raziskavo o družini in sorodstvu v vaskih okoljih na obrobju Slovenije.

S terenskim delom v Istri je pričela spomladi leta 1989 in glavino dela opravila do pomladi leta 1994. Leta 1995 je na Filozofski fakulteti v Ljubljani doktorirala z disertacijo, ki nosi naslov Istrske družine v kulturnih spremembah (etnološka raziskava v vaseh v Slovenski Istri). Za objavo v tej knjigi pa je besedilo razširila in priredila. Raziskavo je začela v istrski vasi Abitanti in v Zanigradu, od tod pa jo je pot vodila po poteh sorodstvenih vezi v vasi na širšem področju Pregarske planote in Kraškega roba, v vasi ob hrvaški meji, nato pa še v Koper in Trst. Podatke je iskala v župniščih, pa tudi v matičnih in družinskih knjigah na matičnem uradu občine Koper, v župniščih v Predloki in v Dekaniji, na Geodetskem zavodu v Ljubljani in v Državnem arhivu v Trstu.

Avtorica pojasnjuje, da je področje raziskovanja družine zelo razvejano. Poleg zanimivega terenskega gradiva so bogati pisni viri (arhivski dokumenti, matične in družinske knjige, statistike ter raznovrstni popisi prebivalstva). Ravnikova se zaveda pomena arhivskih in demografskih podatkov, pa vendar se ji zdijo po-

membnejša pričevanja domačinov, zato je prav njim posvetila največjo pozornost. Zbirala je gradivo o tem, kako so se družine naseljevale, širile in odseljevale in kako se je to kazalo v nastanku, razvoju in propadu zasebkov. Zanimale so jo življenjske zgodbe, spomini in izročilo o najstarejših prednikih, družinski rodovniki, generacijska in sorodstvena sestava družin, zgodovina hiš, razprostranjenost mreže sorodnikov. Želela je zbrati čimveč terenskega gradiva v dveh kulturnih mikroregijah v istrski notranjosti, na Kraškem robu in na Pregarski planoti, ga karseda podrobno preučiti, najti analitično metodo, izluščiti značilnosti družine v istrskem zaledju in odpreti vprašanja za prihodnje raziskave.

Spomin in izročilo segata približno poldrugo stoletje nazaj in to je tudi časovni razpon raziskave. V gradivu, ki ga je zbrala, so začele počasi izstopati posamezne teme: povezava med zgodovinskim in družinskim izročilom, pomen dedovanja in delitve posesti za družinsko sestavo in odnose, razlike med istrskimi mikroregijami ter med Istro in sosednjimi pokrajinami, delo za preživetje družine v miru in vojni, delitev dela v družini in delo otrok, prepletenost sorodstva in sosedstva, krajevna endogamija, povezanost tipa družine in stavbarstva, izseljevanje, raznolikost izrazov za družino in sorodstvo. To je tudi vsebina štirinajstih poglavij, ki jih lahko beremo kot zaključene tematske celote; slehernemu poglavju pa je dodan še strokovni aparat in na koncu povzetki v angleškem jeziku. V knjigi je priloženo tudi izredno bogato fotografsko gradivo, ki ga je večidel prispevala in uredila avtorica sama in prikazuje predvsem vaške hiše in ruševine le-teh, tamkajšnje ljudi in izdelke umetne obrti, ki so bili nekoč del vsakdana istrskih vasi. Prav zaradi tega je knjiga še toliko bolj zanimiva, berljiva in pregledna, saj je znanstvena in poljudna obenem.

Predvsem etnologi lahko pritrdijo ugotovitvi, da je družina med najzanimivejšimi zgodovinskimi, etnološkimi in antropološkimi temami. Tudi zgodovinarji so pozorni na vsakdanje življenje anonimnih ljudi v preteklosti in na doslej prezrto arhivsko gradivo o tem. Etnologi in antropologi so ugotovili, da je v primerjavi z neevropskimi ljudstvi družina v Evropi veliko slabše raziskana. Če se ozremo po delih slovenskih etnologov, vidimo, da so veliko pisali o družini, vendar le v okviru gospodarskih dejavnosti in običajev. Od šestdesetih let naprej najdemo v njihovih delih vse pogosteje tudi posebno poglavje o družini. Predvsem v razpravah, ki obravnavajo šege življenjskega cikla, je veliko izsledkov tudi o družini in sorodstvu.

Istrani v zaledju so živeli v različnih družinah, piše Ravnikova. Delitev kmetij je bila bolj običajna v vaseh pod Kraškim robom. Te razlike so bile povezane z bližino in oddaljenostjo od Trsta in obale nasploh in s tem povezanimi možnostmi za dodatni zaslužek ali za preselitev v mesto oz. njegovo bližino. V revnih in

odmaknjenih istrskih vaseh so se moški potomci izogibali delitvi kmetije na več delov, ker bi nikomur od njih ne zadoščali za preživetje, in so zato ostali skupaj. Ravnikova ugotavlja, da je bila rešitev le začasna, ker so s tem samo odložili delitev za eno ali dve generaciji, ko pa je do nje prišlo, je kmetija resnično razpadla. Ljudje so odšli - zaradi revščine, zaradi pogorelih domov, zaradi nove državne meje, ki jih je odrezala od Trsta. Poleg teh znanih vzrokov za odhajanje ljudi pa se je Ravnikovi pri raziskovanju družine nepričakovano odprl pogled še v neko posebnost življenja v Istri, ki je ljudi silila k odseljevanju - delitev; ta je, če so se ji izogibali, vodila k prenaseljenosti, sicer pa v razdrobljenost, ugotavlja Ravnikova.

Sestava družine oziroma družinsko-sorodstvene skupnosti je najpomembnejša opora za razvrščanje tipov družin. V Istri so opazne dokaj jasne značilnosti družinske sestave, ki so jih povzročala načela dedovanja in delitve posesti. To so bile sestavljene družine, se pravi družine poročenih bratov, samskih sorojencev in starih staršev. Nato pa še družine, v kateri poročeni bratje in samski sorojenci ostanejo skupaj še po očetovi smrti.

Poleg male in razširjene družine sta bili ti dve obliki še do nedavnega običajna stopnja ciklusa družine v istrskem zaledju. V obeh mikroregijah, pod Kraškim robom in na Pregarski planoti, so se družine drugače razvijale. Ravnikova ugotavlja, da je bila ponekod delitev kmetij običajna, vendar se je pod Kraškim robom dogajala pogosteje, tako da je bilo skupno življenje le začasno, za nekaj let, medtem ko so se v notranjosti delitve dogajale na daljša obdobja. Sestavljena družina, stopnja v družinskem razvoju, je trajala različno dolgo, od nekaj let do nekaj generacij. Kako se je znašla vsaka družina posebej, je bilo odvisno od njene številčnosti, gospodarskega položaja, oddaljenosti od mesta, možnosti za dodatni zaslužek, delovne moči, sposobnosti, medsebojnega razumevanja in zdravja. Bolj kot se blizamo iz notranje Istre proti Trstu in obali, manj je bilo sestavljenih družin in običajnejša je bila delitev. Avtorica ta način imenuje družinski sistem z možnostmi (ostati skupaj ali deliti) in omejitvami (prenaseljenost in drobljenje posesti). Obenem še dodaja, da bi istrski družinski sistem prepoznali po tem, da so se kmetije delile, da so se bratje poročali doma, da so se ženske poročale v drugo hišo, da je bil pogost moški celibat, da so se skušali izogniti drobljenju kmetij tako, da so poročeni bratje ostali skupaj, da so tudi razdeljeni bratje živeli v tesni sosesčini. V kulturni krajini pa je ta sistem možno prepoznati po praznih zaselkih in razvalinah.

V devetem poglavju etnologinja ugotavlja, da je sorodstvo prepleteno s sosedstvom. V manjših rodbinskih zaselkih ali v posameznih dvoriščih znotraj večjih vasi se preprosto ujemata. Ljudje vedo, kdo je vsem skupni prednik, v kakšnem sorodstvu so in v katerem kolenu. V večjih vaseh pa je sorodstvena sestava manj razvidna. Sosedji in sovaščani so bližnji in daljnji sorodniki. Prvi

hip zanikajo, da bi bili v sorodstvu, a kmalu tudi dopustijo, da imajo daljne skupne prednike. Ravnikova je izbrala tri zglede za ponazoritev stopnje prepletenosti sorodstva, sosedstva in naselbinske strukture: Staro Mandrijo, Zanigrad in Abitante.

V zadnjem, štirinajstem poglavju, avtorica poudarja, da izrazov za družino in sorodstvo ni posebej razlikovala, vendar jim namenja posebno poglavje. V pogovorih z domačini je namreč postala pozorna nanje, ker so na majhnih razdaljah, kakršne obsega raziskava, tako različni. Z gradivom v tem poglavju zeli na to opozoriti in ohraniti zapis pestrosti, ki z vsakim dnem izginja.

Knjiga Bratje - sestre - strniči - zermani je pionirsko delo na področju raziskovanja družine in sorodstvenih vezi v Slovenski Istri. Gre namreč za prvo zaokroženo celoto, ki je v raziskavo vključila vaška okolja na obrobju Slovenije in predvsem kraje v visokem zaledju, pod Kraškim robom in Pregarsko planoto. Propadajoči in zapuščeni zaselki, domačini in njihove življenjske usode so očarali etnologinjo Mojco Ravnik, ki je s svojo enkratno raziskavo oživela te, žal, pozabljene kraje.

Nataša Hlaj

RODIK MED BRKINI IN KRASOM.

Zbornik ob 350-letnici cerkve. Uredil: Milan Pregelj.
Koper, Ognjišče, 1997, 181 strani

Zbornik *Rodik med Brkini in Krasom* je izšel ob 350. obletnici sedanje župnijske cerkve v Rodiku. V cerkvi na sklepem kamnu oboka, ki ločuje cerkveno ladjo in prezbiterij, lahko vidimo letnico 1647.

V knjigi so zbrani prispevki osmih avtorjev, ki zgodovino ter okolje vasi in župnije Rodik opisujejo iz različnih zornih kotov. Nastajanje samega zbornika je povezano z iskrenim in prijateljskim sodelovanjem med vsemi avtorji in mnogimi vaščani, ki so pomagali pri zbiranju podatkov in drugega gradiva. Veliko zaslug za to, da se je s tem delom sploh začelo in ga tudi pripeljalo do konca, ima Jasna Persolja. Zbornik, ki je izšel pri Ognjišču, je uredil Milan Pregelj. Slikovno gradivo, ki spremlja posamezne sestavke, so prispevali avtorji sami ali pa so delo Zorka Bajca in Milana Pregelja. Knjiga je trdo vezana z barvnimi platnicami in enakim ščitnim ovitkom.

Naslov dela skuša zaobjeti področje, ki je v knjigi predstavljeno in ki, vsaj geološko gledano, povezuje dve med seboj prepletajoči se zemeljski sestavini. Sprehajamo se med flišem in apnencem, med *Brkini in Krasom*.

V prvem sestavku, z naslovom *Geološka zgradba Rodika z okolico*, ki ga je napisal dr. Bogdan Jurkovšek,

dipl. ing. geodezije, zaposlen na Inštitutu za geologijo, geotehniko in geofiziko v Ljubljani, se srečamo s tistimi obdobji, ki jih štejejo v desetisočih, stotisočih in milijonih let. Srečamo se s tistimi časi, ki so nam najbolj oddaljeni, ki pa nas na drugi strani popeljejo v čudovito podzemlje, nam razkrijejo skrite zaklade, ki jih oči sodobnega sveta težko odkrijejo. Kredne in paleogenske kamnine, ki grade ozemlje v okolici Rodika, so nastajale na severozahodnem delu nekdanje dinarske karbonatne plošče, za katero je značilno plitvo, razmeroma toplo morje. Kasneje je ozemlje doživljalo razne tektonske premike in s tem povezano mešanje različnih plasti. Dokazi nekdanjega morja so fosili in razne druge najdbe, ki jih hrani muzej na Dunaju. Zadnji pomemben dogodek v geološki zgodovini je razpad karbonatne plošče v eocenu in s tem povezana obsežna poglobitev, v kateri so nastajale flišne plasti. Z vsemi geološkimi spremembami je povezan tudi nastanek premoga, ki so ga na Rodiškem polju kopali več let in je imel visoko grelno vrednost.

V nadaljevanju se srečamo z nam nekoliko bližjimi dogodki, ki pa so še vedno zaviti v preteklost in potrebujejo resno razlago. Sestavek *Starejša zgodovina Rodika* avtorja dr. Božidarja Slapšaka, izrednega profesorja na oddelku za arheologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani, obravnava predrimsko arheološko najdišče na Ajdovščini, 804 m visokem hribu vzhodno od vasi. Raziskave so se začele leta 1973. V tej stari utrdbi so živeli prebivalci, ki niso bili rimskega izvora; živeli so na svojem ozemlju že precej pred prihodom Rimljanov v naše kraje. O njihovi avtohtonosti priča tudi leta 1842 najdena flišna plošča v Materiji, na kateri so omenjeni Rundikti kot v pravdi udeležena stranka. Njihovo ime je kasneje postalo tudi temelj za današnje ime vasi in prebivalcev. Kultura teh prebivalcev je bil na dokaj visoki ravni. Izkopali so različne uporabne in okrasne predmete, kot najzanimivejši pa se pojavlja kulturni objekt na sredini utrdbe. Pomembnost lokacije tega naselja lahko razberemo tudi iz tega, da so ga Rimljani hoteli zavzeti in od tam nadzirati gibanje prebivalstva v dolinah pod seboj. Mimo teh krajev so namreč vodile pomembne rimske poti.

V nadaljevanju nam dr. Nace Šumi, profesor umetnostne zgodovine, predstavi arhitekturo in umetnostno podobo *župnijske cerkve sv. Trojice* v Rodiku. Zanimiva je predvsem razlaga, ki jo lahko uporabimo za razumevanje večine cerkva, ki so jih na tem področju zgradili v letih okrog 1650. Govorimo o kraški renesansi, ki predstavlja prehodni člen med gotiko in barokom. Prezbiterij ima še tradicionalna gotska rebra, tloris se zaključuje tristrano. V ta starejši slog se vključujejo nove kamnoseške sestavine in predvsem zrcalni oboki v cerkvenih ladjah. Cerkev kot taka gotovo ni vrhunski umetnostnozgodovinski spomenik, vendar zasluži vso pozornost in skrb, saj je veren odraz časa, v katerem je nastala.